

Torsdag 11 maj 2017

Våryra

Uppsala Kammarorkester

Dirigent Paul Mägi

Solist Bernt Lysell, violin

**MU
SIK**
I UPPLAND

Program

Béla Bartók
1881-1945

Violinkonsert nr 2 BB117
Allegro non troppo
Andante tranquillo
Allegro molto

PAUS

Dmitrij Sjostakovitj
1906-1975

Symfoni nr 1 Op 10 f-moll
Allegretto
Allegro
Lento
Allegro molto

Konserten beräknas pågå till kl 21.00

Uppsala Kammarorkester

Violin 1

Nils-Erik Sparf, *konsertermästare*
Klara Hellgren
Sarah Cross
Jeffrey Lee
Katarina Edvardsson
Anders Inge
Anders Lagerqvist
Dag Alin

Violin 2

Erika Sävström Engman
Catharina Ericsson
Gabriele Freese
Elin Rubinsztein
Staffan Ebbersten
Christina Gustavsson Hamberg

Viola

Kim Hellgren
Jörgen Sandlund
Olof Ander
Åsa Stove Paulsson
Annette Maxe

Violoncell

Mats Olofsson
Sara Wijk

Gunnar Jönsson
Åsa Forsberg Lindgren

Kontrabas

Barbro Lennstam
Sigrid Granit
Eric Francett

Flöjt

Hanna Gustafsson
Kristina Ålåker
Hannah Törnell Wettermark

Oboe

Verity Gunning-Olsson
Dorothea Kaiser

Klarinett

Jan-Erik Alm
Elin Willert

Fagott

Sven Aarflot
Magnus Bagge

Horn

Orvar Johansson
Lennart Stevensson
Heléne Sikdal
Britt Crafoord

Trumpet

Bengt Fagerström
Paul Hägglöf
Andreas Parmerud

Trombon

Birgitta Lagerstedt
Sally Allkins
Nicholas Eastop

Tuba

Alexander Skylvik

Pukor

Christer Ferngren

Slagverk

Magnus Einarsson
Roger Bergström
Rolf Landberg

Harpa

Stina Hellberg Agback

Piano/celesta

Johan Ullén

En guide i Bartóks och Sjostakovitjs musik

Inledningsvis hade **Béla Bartók** planerat Violinkonsert nr 2 som ett variationsverk för violin och orkester men Zoltan Szekely, som stycket skrevs till, ville att Bartók skulle komponera en konsert enligt den mer traditionella formen med tre satser. Slutversionen innehöll mycket riktigt tre satser, men sats II gavs formen av en variationssats (inspirerad av Fibonaccis talserie) och den tredje satsen är en utveckling av sats I.

Kompositionen tillkommer 1937-38 under en dramatisk period i världen och i Bartóks liv. Tonsättaren emotsätter sig de politiska beslut som träder i kraft i Ungern och det samhällsklimat som frodas i centralmakten Tyskland. Den 19 juli 1937 öppnar en utställning i München med konfiskerad konst. 650 tavlor skulle påvisa det som av tyska kulturministeriet benämns som "Entartete Kunst". Året efter genomförs en liknande utställning i Düsseldorf men då med musikfokus: "Entartete Musik". Dessa händelser medför att Bartók skriver ett brev till propagandaminister Joseph Goebbels där han förbjuder sin musik (som initialt inte var bannlyst) från att framföras i tysk och Italiensk radio. Det är mot denna bakgrund man kan betrakta kvällens soloverk, en av 1900-talets mest betydelsefulla solokonsorter, komponerad av en tonsättare och musiker som inte tvekade att ta ställning och följa sin övertygelse. I förlängningen ledde denna hållning till att Bartók lämnade Europa 1940 och bosatte sig i USA där han höll konserter och arbetade vid Columbia University fram till sin död 1945.

Sats I. Violinkonserten öppnas suggestivt av harpan som leder in violinisten i en fantastisk cantilena (där Bartók bara någon vecka före uruppförandet skriver till en upptakt i solostämmans inledning). Även om verket

inte är komponerat i en traditionell tolvtonsstil så finns det sådana element. Oroliga tremolofigurer för oss in i en variant av det inledande temat och så småningom blir Bartók folkloristisk, nästan dansant, för att sedan återknyta till en kvintolfigur som är en dialog mellan solist och orkester. Denna form utvecklar tonsättaren till dess att ett avsnitt med kvartstoner avlöser de uppfordrande kvintolterna.

Träblåsinstrumentens melodiska teman vävs samman med solostämman och för oss in i en heroisk men på samma gång nästan inåtblickande kadens. Åter ljuder inledningens folkmusikinspirerade motiv, nu lite modifierat. Orkestrernas "Bartók-pizzicati" (där strängen smattrar mot greppbrädan) hörs i orkestrernas låga stråk och via en accelererande stretta förs så denna sats mot sitt slut.

Sats II inleds och Bartóks variationsrikedom är närmast oändlig. En solenn inledning går efterhand över i sextondelar. Ett dramatiskt parti i mitten av satsen förebådar den solosonat för violin som Bartók komponerar 1944. Orkestreringen är skickligt planerad och violinen är ständigt framträdande trots en rik orkestrering. Ett legatoparti följt av ett scherzo där soloviolen och träblås utför en duell. Åter ljuder Bartók-pizzicati i orkestern samtidigt som solisten utför ett kastande s. k. ricochet-stråk (en form av teknik där man med fart och höjd skapar en studsande rörelse i stråken) för att åter mot satsens slut leda lyssnaren åter till huvudtemat.

Sats III börjar som en variation av första satsens inledning och formen är åter en påminnelse om Bartóks ursprungliga idé om ett variationsverk. Som lyssnare hör man detta i de formmässiga utsmyckningar som klingar i nya skepnader. Efter en virtuos legatopas-

sage bygger Bartók upp en stegring mot verkets avslutning med solostämmans trioler ackompanjerad av bastrumman.

Slutet är oerhört triumfatoriskt med en orkestrering som saknar motstycke i violinisters solorepertoar med orkester. Hela orkesterprakten målas upp med slagverk, bleckblås, stråkar och träblås som matchar solisten i ett heroiskt slut av konserten.

Verket uruppfördes i Concertgebouw i Amsterdam den 23 mars 1939 med Zoltán Székely som violinsolist och Willem Mengelberg som dirigerade Concertgebouw-orkestern.

Dmitrij Sjostakovitj växte upp och verkade under den större delen av sitt liv i en synnerligen dramatisk och turbulent period i Rysslands och Sovjets historia. Tidigt visade han stor musikalisk fallenhet och han hade en karriär som framgångsrik pianist inom räckhåll, men hans lust att skriva musik tog överhanden. 1926 gjorde Sjostakovitj succé med sin första symfoni och det skulle med åren bli sammanlagt 15 symfonier. Ikväll klingar alltså hans opus 10 och det är inte utan att man förbluffas över den påtagliga mognad tonsättaren uppvisar.

Sats I. Verket har bitvis en sparsmakad kammarmusikalisk prägel och i symfonins entré hör vi trumpet, fagott och klarinett i ett musiktematiskt växelspel. Ett stycke in i allegrot presenterar Sjostakovitj något som kan liknas vid den musik som bjuds vid en "vaudeville" eller teater. Detta kan härledas till de erfarenheter som Sjostakovitj fick under sin tid som biografpianist. Sidotemat är en ostinatoliknande vals, som med en flöjtmelodi letar sin väg fram genom orkesterns myller av instrument.

Sats II inleds med en cello- och basmelodi som liknas bäst vid att Sjostakovitj gäckar lyssnaren, därefter kastar klarinetten oss in i ett furiöst tempo. Pianot presenterar sig också för första gången och övergår efter en sprudlande inledning i en mer återhållen stämning. Det melodiska temat vandrar genom träblåsgruppen medan stråk och triangel skymtar i bakgrunden. Därefter leds vi åter in i satsens ursprungliga tempo av fagotten. Satsens klimax visar sig i en kombination av de två ursprungliga melodierna, följda av en coda som föregås av dramatiska pianoackord och flageoletter i violinstämman.

Sats III. Efter oboens ödesmättade inledning tar cellon en ledande roll följt av violiner understödda av trumpeter. Satsen bjuder på citat ur både Wagners "Siegfried" och en cantilena som förebådar Sjostakovitjs egen symfoni nr 8. Med en abrupt smattrande figur förs vi - utan avbrott - över i sats IV där trumpeter tillsammans med pianot skapar effektiv musikdramatik. Så småningom ljuder en vacker violinstrof följt av melodiska inpass i horn och trumpet. Efter ett avsnitt där pukan träder fram hörs det vackra cellosolot som avlöses av trumpetens i en upphöjd roll. Denna närmast oväntade utveckling av verket leder oss in i en avslutande coda med uppfordrande fanfarer i bleckblåssektionen.

Symfonin uruppfördes av Leningrads Filharmoniska orkester under ledning av Nikolaj Malko den 12 maj 1926 (alltså nästan på dagen 91 år sedan) och symfonin utgjorde den då 19-åriga Sjostakovitjs examensverk från konservatoriet i Petrograd.

/Anders Lagerqvist

Paul Mägi, dirigent

På denna konsert avslutas ett mycket uppskattat 13-årigt samarbete med Paul Mägi som chefsdirigent för Uppsala Kammarorkester. Paul Mägi har gjort flera avtryck med Uppsala Kammarorkester inte minst vad det gäller skivutgivning. Med serien Uppsala Kammarorkester *live*, blev det sammanlagt nio stycken utgivningar. Han höll Uppsala Kammarorkesters första konsert i Uppsala Konsert & Kongress för 10 år sedan och har gett Uppsalapubliken flera stora musikupplevelser. I höstas tog han också med Uppsala Kammarorkester till sitt hemland Estland med två bejublade konserter i Tallinn och i Tartu.

Sedan 2011 är han konstnärlig ledare och chefsdirigent vid Vanemuine Teater i Tartu. 2013 blev Mägi invald i Kungliga Musikaliska Akademien, och i januari 2014 mottog han det hedervärda Estniska Kulturpriset för sitt breda arbete som dirigent och pedagog både i Estland och utomlands.

Bernt Lysell, violin

Bernt Lysell tog solistdiplomexamen vid Kungl. Musikhögskolan i Stockholm där han studerade för prof. Josef Grünfarb. Därefter fortbildade han sig i Freiburg och München för att sedan bege sig till USA för vidare studier hos prof. Joseph Gingold. 1970-72 var Bernt Lysell anställd vid Kungl. Hovkapellet i Stockholm och därefter i Sveriges Radios Symfoniorkester (från 1977 som förste konsertmästare). Under några år på 90-talet var han förste konsertmästare i Kungl. Filharmoniska Orkestern. Sedan återvände han till Sveriges Radios Symfoniorkester fram till 2010.

Som primarie i Lysellkvartetten gjorde Bernt Lysell många konserter i flera europeiska länder samt en rad inspelningar. Bernt Lysell har fått Litteris et Artibus och är medlem av Kungl. Musikaliska Akademien. Sedan 2010 är Bernt Lysell anställd i Uppsala Kammarorkester och som konsertmästare i Uppsala Kammarorkester.

Musik i Upplands kommande konserter

Lördag 13 maj 16.00

Carte Blanche

Trio X och hemliga gäster

Restaurangen, Uppsala Konsert & Kongress

Arrangörer: Musik i Uppland, Uppsala Konsert & Kongress i samarbete med Musikens Hus Vänner

Unlimited Chamber

Kammarmusik i avslappnad miljö. Uppsala Kammarorkester bjuder in till tre försommarskvällar med den bästa klassiska musiken i Uppsala Konsert och Kongress restaurang.

Fredag 2 juni 19.00. Gäst: David Huang, piano

Forellkvintetten och Stråkkvartett av Schubert

Lördag 3 juni 15.00

Musik av Beethoven

Söndag 4 juni 18.00 *Fransk afton*. Gäst: Katija Dragojevic, sopran

Biljett: 180 kr/konsert, 350 kr för alla tre konserterna.

Arrangörer: Musik i Uppland och Uppsala Konsert & Kongress

Tornmusik

27 juni - 1 juli och 4 - 8 juli

Linnékvintetten spelar från tornet över domkyrkoplan kl 12.00 sedan följer en halvtimmes konsert inne i domkyrkan. Fri entré.

Arrangörer: Musik i Uppland, Uppsala Kommun och Uppsala domkyrkoförsamling

Möt levande musik med abonnemang!

Välj din egen stol och njut av 10 orkesterkonserter eller 6 kammarmusikkonserter. Informationsblad om datum och program finns i foajén här ikväll eller på Musik i Upplands hemsida.

Du som redan är abonnent har i veckan fått brev om förnyat abonnemang.

Tack för denna säsong och välkommen åter 2017-2018!

Musik i Uppland, Box 3106, 750 03 Uppsala, tel. 018-17 19 20, info@musikiuppland.se

Länsmusikchef: Peter Waldemarsson 018-17 19 33

Orkesterchef: Mona Gunnarsson 018-17 19 36, mona.gunnarsson@musikiuppland.se

Orkesterassistent: Johannes Risberg 018-17 19 26, johannes.risberg@musikiuppland.se

Foto: Omslag- Johan Alp, Mägi och Lysell- Stewen Quigley

Se Musik i Upplands aktiviteter också via facebook, twitter och youtube.
www.musikiuppland.se

**MU
SIK**
I UPPLAND